

בעזה"י

מי נהר

פניני דרוש בהלכה ובאגדה
מתוך שיעורים שנאמרו בכולל 'מאור התורה'
ס. פאולא - ברזיל

פרשת מצורע

טעמי ההלכה שצריך לומר 'כנגע' נראה לי בבית - ולא 'נגע'

ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית (י"ד ל"ה)

כתב רש"י: אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ודאי - לא יפסוק דבר ברור לומר 'נגע' נראה לי, אלא 'כנגע' נראה לי.

והוא משנה במסכת נגעים פי"ב מ"ה.

טעמים רבים נאמרו בביאור הלכה זו. נציגה נא בס"ד ט"ו ביאורים מדברי רבותינו המפרשים, חלקם בדרך אגדה וחלקם בדרך הלכה. (בתוך הדברים נברר האם ממה שנאמר הלכה זו בנגעי בתים דייקא יש לנו ללמוד שהוא דין מיוחד לנגעי בתים, או שמא נוהג גם בשאר נגעים. ראה תוס' יו"ט על המשנה שם שחקר בזה).

נקדים מה שהקשה בזה הרא"ם כאן: ולא ידעתי טעם בזה, דמה הפרש יש בין 'כנגע' נראה לי בין 'נגע' נראה לי. בשלמא אם היה הדבר תלוי בידו לטמא ולטהר, הוה אמינא שצריך לומר 'כנגע' המורה על הספק, ולא 'נגע' המורה על הודאי, מפני שאם יאמר אותו בלשון ודאי - כבר נטמא כל מה שבבית טרם שפינו את הבית. אבל כיון שאין טומאת הנגע וטהרתו תלויה אלא בכהן, וכמו שכתב אחר זה גבי 'בטרם יבא הכהן' - שכל זמן שאין כהן נזקק לו אין שם תורת טומאה, מאי נפקא מיניה בין שיאמר אותו בלשון ודאי או בלשון ספק, אפילו אם יאמר אותו בלשון ודאי - אין הנגע טמא עד שיאמר הכהן טמא הוא, עכ"ל.

א

למד לשונך לומר איני יודע

הרא"ם כתב בביאור הענין: אבל שמעתי מרבותי - שאין הכתוב מקפיד כאן בין ודאי לספק מפני טומאת הנגע וטהרתו, אלא מפני דרך ארץ בלבד. שלא יאמר אדם טומאה אפילו על הדבר הברור לו ודאי, אלא ספק. וזהו שאמרו חז"ל (ברכות ד'). 'למד לשונך לומר איני יודע'.

בספר **מנחה בלולה** הוסיף שכאן הוא המקור להוראת חז"ל למד לשונך וכו', וז"ל: כנגע נראה לי - **מכאן אמרו ז"ל 'למד לשונך לומר איני יודע'**, שלא יאמר האדם טומאה אפילו בדבר שברור לו ודאי.

נראה בפשטות דמשום מידת ענוה הוא¹.

וכן מפורש ב**אברבנאל**: להזהיר שלא יחזיק אדם עצמו לחכם לאמר טמא וטהור בענין הנגעים, אלא שיבוא אל הכהן וישאל ממנו תורה, ועל פיו יהיה כל ריב וכל נגע. ולכן לא יאמר לכהן 'נגע' נראה לי בבית - כפוסק את הדין שהוא נגע, אלא יאמר 'כנגע' נראה לי, כאילו הוא מסופק אם הוא נגע אם לא, עד שהכהן יברר את הדין, עכ"ל.

בטעם הדבר שהקפידה התורה כל כך על דרכי הענוה בענין הנגעים, כתב בתפארת **יהונתן**: כי על הרוב בא נגעי בתים בשביל גסות הרוח כדכתיב (משלי ט"ו כ"ה) בית גאים יסח ה', (ראה ערכין ט"ז. ותנחומא כאן ג'). ולכך תקנתו להשפיל עצמו, ואע"פ שידע בודאי שהוא נגע - יאמר לכהן כמסתפק 'כנגע', ולחקור ממנו הדין².

[**המנחת חינוך** (מצוה קע"ז אות ו') מסתפק אם מוטל על המנוגע חיוב אמירה לכהן 'כנגע נראה לי' או שלא דיבר הכתוב אלא בהווה, וז"ל: והנה לכאורה לא ברירא לי אם הוא מצוה שיאמר לכהן כלשון הזה, ולא יקרא לו בסתם והכהן יבוא ויראה בעצמו, או באמת אינו מצוה כלל, אלא אם רצה קורא לכהן ואינו מודיע לו כלל ובא ורואה, אך אם אומר לו לא יאמר בלשון 'נגע'. וכתב המנחת חינוך להוכיח מדרשת התורה כהנים כאן שלא ישלח לקרוא לכהן על ידי שליח - 'נראה מזה דמצוה הוא שיאמר לו בלשון הכתוב, דאי לאו הכי לא גרע מאם קרא לו סתם, נראה מזה דהוא מצוה עליו לאמר לו בלשון הזה'.

אבל ה**ט"ז** בספרו דברי דוד פשיטא ליה איפכא, וז"ל: דלפי משמעות הלשון הו"א דזהו מצוה מן הקב"ה שיבוא אשר לו הבית - שחייב לבוא ולומר כן, וזה ודאי אינו, דאטו אם יהיה הכהן בלאו הכי שם או שלא יאמר כלשון הזה כנגע לאו שפיר עבד, קמ"ל רש"י דאין זה אלא אזהרה שלא יפסוק דבר ברור אבל אם ישתוק לגמרי לית לן בה.

ולכאורה בסברא צדקו דברי ה**ט"ז**, דמה ענין אמירה זו. אולם לדברי הרא"ם וביאור התפארת יהונתן - שישוד אמירה זו הוא להורות למנוגע שיהיה שפל רוח, הרי שיש תוספת בהשפלת גאוותו אם אומר לכהן שאינו יודע דין הנגע, וממילא שפיר יש לומר

¹ וזה על דרך מה שאמרו בב"מ (כ"ג:) תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו, במסכת וכו'. ופירש רש"י: במסכת - יש בידך מסכת פלוני סדורה בגירסא או לאו, ואע"ג שסדורה היא לו - יאמר לו לאו, ומידת ענוה היא, עכ"ל.

² וכיוונו לדבריו בספר **אמרי שמאי** אות ק"ח, ובספר **אור אברהם** פרשתנו עמ' ר"ב, וביאר בזה הסמיכות בדברי התורה כהנים, עיי"ש.

בילקוט הגרשוני (אגדות הש"ס עמ"ס נגעים) כתב ע"ד התפארת יהונתן: ובדבריו הקדושים מיושב שפיר למה הקפידה התורה על זה בנגעי בתים דוקא שלא יאמר 'נגע' עד שיטמאנו הכהן, (ועי' בתוס' יו"ט פ"ב מ"ה מה שכתב בזה). ולפ"ז ניחא, משום דנגעי בתים בא על הרוב בשביל גסות רוח, ולכן תקנתו להשפיל עצמו, עכ"ל. [אמנם לא ידעתי מקור הדבר שנגעי בתים - דייקא - באים על הרוב על גסות הרוח, ובדברי חז"ל נמצא בכלל שצרעת באה על גסות הרוח. וביותר, דבגמרא ערכין ובמדרשים מייתי המקור דצרעת באה על גסות הרוח מעוזהו, ושם היתה הצרעת בגופו].

שמצווה הוא באמירה זו - כתיקון לגסות הרוח שגרמה לו את הנגע. (ראה די באר להגר"ד מן זצ"ל, תנינא עמי קצ"ב).

*

אמנם יש להעיר, דהגמרא בברכות נקטה דהטעם שילמד אדם לשונו לומר 'איני יודע' הוא משום 'שמה תתבדה ותאחז' (פירש רש"י: תהא נאחז ונכשל בדברך).

ואכן **המהרש"א** (חא"ג נגעים שם) כתב כן בענינו: ואני אומר כיון דהדבר תלוי בכהן ושמה לא יראה בעיניו נגע טמא ויתבדה בעל הבית בדבריו, עיי"ש. הרי שהסביר הלכה זו ע"פ דברי הגמרא בברכות 'למד לשונך לומר איני יודע', ומהטעם שנקטה הגמרא 'שמה תתבדה'.³

בספר **מסלות חיים** (להגר"ח אלעזרי זצ"ל, בפרשתנו) כתב דמזה יש לנו ללמוד עד כמה התורה מקפידה על כבוד הבריות, אפילו בכבודו של האדם עצמו. לאו דוקא איפה שנוגע לכבוד חברו, אלא גם באופן שהאדם אינו נזהר בכבוד עצמו - גם דבר כזה אסרה תורה. כאן הוא צריך לומר 'כנגע' משום שאם יאמר 'נגע' יתכן שאח"כ יבוא הכהן ויטהר ויתבדה הישראל ויבוא לידי בזיון. גם בזיון כזה שהאדם גורם לעצמו אסרה התורה, (עיי"ש עוד שהרחיב).

יש להוסיף בזה דבר נחמד, דאיתא בגמרא (בבא מציעא נ"ט.) אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת לארץ, ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה וכו'. וכבר העירו המפרשים מהו הרבותא במה שאפילו בשעה שעוסקים בנגעים ואהלות אומרים לו כן. וכתב בספר **אשר לשלמה** (איזמיר שנת תרל"ו דף ל"ה. וכבר קדמו בזה מהרי"י אלגאזי זצ"ל בספר **שארית יעקב** בדרוש לפרשת תזריע, והו"ד **באברהם אנכי** תהלים מ"א) דכונת דוד המלך לומר דאפילו בשעה שעוסקים בנגעים ואהלות - דשם שנו חכמים בלשון משנה דאפילו ת"ח ויודע שהוא נגע לא יאמר 'נגע' נראה לי אלא 'כנגע' נראה לי, וטעמא דמילתא הוא על דרך 'למד לשונך לומר איני יודע', אם כן אע"פ שלדעתם באתי על א"א לא היה להם לומר בלשון ברור כך. וזהו מה שאמר ולא עוד דהם עוסקים בנגעים ואהלות ועושים הפך מה שלמדו, עכ"ד. (ראה להלן אות ב' בשם החיד"א שביאר עד"ז ע"פ דברי הגור אריה).

לפי מה שנתבאר (בדברי המסלות חיים ע"פ דברי המהרש"א) שמכאן למדנו עד כמה הקפידה התורה על כבוד הבריות, אתי שפיר טפי ומדוקדק היטב.⁴

[יש לציין שלפי ביאור זה - אין זה דין דוקא בנגעי בתים, אלא אף בשאר נגעים כן הוא].

ב

³ וראה **מהרש"א** בב"מ שם שביאר (בשם הערוך) הא דמשנו רבנן מלייהו במסכתא ג"כ מצד 'למד לשונך לומר איני יודע' - פן תתבדה, (ועיי"ע **רבינו חננאל** בב"מ שם).

⁴ וכן י"ל על דרך זה לפי מה שכתבנו להלן אות י"א, עיי"ש בשם ספר **לב ישראל**.

דובר שקרים לא יכון

כתב המהר"ל בגור אריה : אין הטעם שאם יאמר 'נגע נראה לי בבית' יהיה כל שבבית טמא, דודאי אין טומאה של בית רק על פי כהן, אבל טעם הדבר - דובר שקרים לא יכון (תהלים ק"א ז'), דהא כל זמן שלא נזקק לו הכהן לאו נגע הוא (כמש"כ רש"י בפסוק ל"ו), ואיך יאמר 'נגע נראה לי בבית'⁵.

התוס' יום טוב (במשנה שם) הביא דבריו וכתב עלה : וכתב בעל **קרנן אהרן** דלא דק בזה, שהכהן אינו עושה אותו נגע, אבל הטומאה עושה בו וקודם שיבא הכהן נגע הוא, ע"כ. ואפשר לתרץ שכשיאמר נגע המכוון ממנו מה שקוראין נגע, והיינו נגע טמא, ומכיון שעדיין אינו טמא הרי דובר שקרים, עכ"ל.

הרי שהקרנן אהרן נקט שינגע' יכול להיות גם טהור ואעפ"כ נקרא נגע, והקשה לפ"ז ע"ד המהר"ל. והתוס' יו"ט יישב שינגע' הוא מה שקוראים 'נגע' והיינו נגע טמא.

אכן בדברי הנצי"ב **בהעמק דבר** (י"ג ב') מבואר דלא נקרא 'נגע' בלשון הכתוב אלא שיש בו סימני טומאה, הא בלא זה אע"ג שהיא צרעת מכל מקום אינו נקרא 'נגע'. והוכיח כן ממקרא שלפנינו 'ממה שאמר הכתוב כנגע נראה לי בבית וידוע הדרש שאפי' הוא חכם לא יגזור לומר דבר ברור שהוא נגע אלא כנגע, ואם איתא דנגע טהור הרי זה נגע הרי יכול לומר נגע נראה לי, אלא ברור שאין זה נגע', עי"ש. והיינו דנקט על דרך מה שכתב המהר"ל שישוד הדין לומר 'כנגע' ולא 'נגע' הוא משום שלא יהיה דובר שקרים, ומכח קושיית הקרבן אהרן יסד ובירר דבלשון מקרא לא מצאנו נגע שהוא טהור, עי"ש עוד בדבריו.

[בספר **אלופי יהודה** (ד"ה במסרה) פירש המסורה (הובא בבעל הטורים כאן) : 'כנגע נראה לי', 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה ל"ג ב'). ד'מרחוק' רמז ל'אמת', כדאיתא בשבת (ק"ד.) : מאי טעמא שקר מקרבן מיליה (פירש"י : אותיות קרובות, שלשתן קרובות כסדרן של אלפא ביתא), אמת מרחקא מיליה (פירש"י : אמת מרחקן מיליה - זו בתחילת אל"ף ב"ת, וזו באמצע, וזו בסוף), שיקרא - שכית, קושטא - לא שכית, עי"ש. וזהו שנרמז במסורה - הטעם דבעי למימר 'כנגע' ולא 'נגע', שיאמר אמת דמרחקין מיליה].

החיד"א (ראש דוד ס"פ תזריע וטהרה, וכיון לדבריו **בילקוט הגרשוני** נגעים) ביאר עפ"ז דברי הגמרא (ב"מ נ"ט.) שאמר דוד המלך אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה וכו', (ראה לעיל אות א'). דמאחר שעוסקים בנגעים היה להם לידע כי דובר שקרים לא יכון, שהרי לכך צ"ל 'כנגע' ולא 'נגע', ואעפ"כ הם דוברים שקר ואומרים לי דוד הבא על אשת איש וכו', אף שבאמת לא היה בזה חטא א"א.

⁵ מדברי הגור אריה כאן הוכיח בספר **ארח מישרים** (סי' ט' סק"א) דאיסורא ד'מדבר שקר תרחק' לא מיירי במשקר במילי דעלמא, רק בדיינים ועדים (עי' שבועות ל' : ול"א.), דמשום הכי לא הביא המהר"ל קרא מן התורה (שמות כ"ג ז') 'מדבר שקר תרחק' ובחר להביא מקרא דדברי קבלה 'דובר שקרים לא יכון', ואכמ"ל בזה.

[גם לפי ביאור זה אין הלכה זו נוגעת דוקא בנגעי בתים, אלא ה"ה בשאר נגעים].

ג

אל תפתח פה לשטן

התוס' יו"ט (על המשנה בנגעים שם) כתב וז"ל: ולי נראה דלהכי הקפידה התורה מלומר 'נגע' - כדי שלא לפתוח פיו לשטן, כדדרשין בפרק מי שמתו (ברכות י"ט). מאמרו שמעו קציני סדום וגו', (ז"ל הגמרא: לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, וא"ר יוסף מאי קראה שנאמר כמעט כסדום היינו, מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום), הרי אפשר שיחזור ויכהה טרם בוא הכהן⁶.

וכן כתב **המהרש"א** בחידושיו על נגעים שם: גם שלא יפתח פיו לשטן, דאפשר שישתנה לסימן טהרה קודם ראיית הכהן.

בקול סופר (לבעל המחנה חיים זצ"ל, על המשנה בנגעים) דייק כן מלשון המשנה שם דאיתא 'כיצד ראיית הבית, ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית - אפילו תלמיד חכם ויודע שהוא נגע ודאי **לא יגזור ויאמר** נגע נראה לי בבית אלא כנגע נראה לי בבית'. ולכאורה צ"ב מה שהוסיף התנא ואמר 'לא יגזור ויאמר' הרי די היה לתנא לכתוב 'לא יאמר', אלא קמ"ל שלכך לא יאמר 'נגע' - כי אז עושה בזה גזירה, כמו 'ותגזר אומר ויקם לך'.

ויש לעיין לפי טעם זה, מדוע הובא בש"ס מקור הדבר שלא לפתוח פה לשטן מהכתוב בישעיה (א' ט'), ולא מהדין שלפנינו - שדקדקה התורה שיאמר 'כנגע' ולא 'נגע'. ואכן במדרש **הבאור** וכן **במאור האפלה** כתבו דמכאן המקור להא דאין פותחים פה לשטן, וז"ל: אפילו חכם שהוא יודע שזה נגע ודאי - לא יגזור ויאמר נגע נראה לי, אלא אומר כנגע, **מכאן שאין פותחים פה לשטן**, עכ"ל⁷.

*

מדברי המפרשים הנ"ל עולה שאמירת 'כנגע' - עם כ"ף הדמיון - יש בה זהירות מספקת שלא לפתוח פה לשטן, והעירני אחד מלומדי השיעור שיחי', דלכאורה מדברי הגמרא בברכות הנ"ל מבואר להדיא דלא סגי בזה, דשם נאמר 'כמעט כסדום היינו'

⁶ **בילקוט הגרשוני** כתב דהגור אריה מ'אן לומר כהטעם שכתב התוי"ט, משום דהוא קאי על רש"י, ולרש"י לא שייך בזה שלא יפתח פיו לשטן, שהרי רש"י כתב עה"פ ונתתי נגע צרעת - בשורה טובה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן, עכ"ל. א"כ אם נגע טמא הוא מתנה טובה היא לבעל הבית ואפי' יאמר נגע לא פתח פיו לשטן שהרי אדרבה - אלקים חשב לטובה שיתוף הבית וימצא המטמון. לכך הוצרך הגור אריה לומר הטעם משום דובר שקרים לא יכון וכו'.

[אגב, מה שהביא התוס' יו"ט עוד טעמים בשם הרא"ם, אינו מהרא"ם אלא כן הוא בקרבן אהרן, (וכבר עמד בזה במגדים חדשים ברכות ד'). עיי"ש].

⁷ **במגדים חדשים** (מו"ק י"ח). העיר מדברי התוס' יו"ט על מש"כ **בעיון יעקב** (שם ובברכות י"ט). - וכן משמע **מהמגן אברהם** (סו"ס רל"ט) - דהא דאל יפתח פה לשטן היינו דוקא בעת צרה ושעת סכנה. ולכאורה מהא דאין לומר 'נגע' משמע שלעולם יש לחוש שלא לפתוח פה לשטן. וכתב דאפשר שנגע בבית הוי ג"כ עת צרה.

ואעפ"כ חשיב ליה שפתח פה לשטן. ולפ"ז צ"ע מה יועיל ומה יתן מה שיאמר 'כנגע' ולא 'נגע'. ומצאתי שכבר העירו בזה, (ראה **אצבע קטנה** סי' קצ"א מש"כ בזה).

האמרי אמת תירץ דשם הנביא לא היה צריך להזכיר את סדום כלל, ולכן גם באומרו עם כ"ף הדמיון חשיב שפתח פה לשטן. אבל כאן מוכרח האדם לומר לכהן שיש בביתו נגע, ולכן סגי במה ששינה ואמר 'כנגע' נראה לי⁸. וכן הובא משמו בליקוטי יהודה. וראה מש"כ בזה בספר **רפדוני בתפוחים** בפרשתנו).

[בטעם הדבר שדוקא בנגעי בתים נאמר הא דאין פותחים פה לשטן ולא גבי נגעי בגדים ונגעי אדם, כתב **התוספות יום טוב**: "ל' דנגעי בתים הואיל וקודמין בזמן (עי' תנחומא תזריע י': בתחילה מלקה ביתו, חזר בו מוטב ואם לאו מלקה בגדיו, חזר בו מוטב ואם לאו באים בגופו) - לכך הקפידה התורה ביותר. משא"כ בשכבר בא עליו נגע הבית, כשאח"כ בא עליו נגע בגדיו - וכן גופו - שוב לא הקפידה בכך, עכ"ל. אמנם הגה"ק רבי עמנואל חי ריקי זצ"ל בפירושו **הון עשיר** (נגעים שם) כתב על דבריו, וכי משום שהוא רשע בנגעיו נתיר לו לטמא פיו ביותר⁹.

[יתכן להמתיק טעם הדבר שדין זה נאמר דוקא בנגעי בתים, ע"פ מה שביארו **הראשונים** מה שאמרה תורה (י"ד ל"ו) 'ופינו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע' - דהוא כדי שיהיה שהות לבעלים להתפלל ולחזור בתשובה, ויכהה הנגע עד שיבוא הכהן. וז"ל **הראב"ד** (על התו"כ פרשתא ה' הי"ב): שלא אמרה תורה ופינו את הבית אלא להתעסק בפינוי ושמא בין כך ובין כך ילך לו הנגע מן הבית וכו' על ידי תשובתו של בעל הבית. **והספורנו** כתב נמי: ופינו את הבית בטרם יבא - ולא יבוא קודם לכן, ובין כך יהיה זמן תשובה ותפילה לבעלים וזמן תפילה לכהן, עכ"ל.

נמצא דבציווי לפנות הכלים לפני ראיית הכהן - גילתה התורה שמן הראוי לתת שהות לבעל הבית לחזור בתשובה ועי"ז לסלק את הנגע, וא"כ מטעם זה נמי אין לו לומר 'נגע' נראה לי - שלא יפתח פה לשטן, כדי שיוכל עוד לחזור בתשובה ולא יטמא הנגע. ואתי שפיר דכל זה הוא רק בנגעי בתים שמצינו (גבי מצות פינוי) דהתורה הקפידה על אפשרות הליכת הנגע ע"י תשובה - משום שהוא ההתראה הראשונה¹⁰].

ד

מורה הלכה בפני כהן

⁸ העירני ידידי הרה"ג **רא"א קוריק** שליט"א דיש מקום לדון בדברי האמרי אמת, דלכאורה אינו מחוייב להגיד לכהן את סיבת קריאתו אליו, ונראה דתליא בפלוגתת המנחת חינוך והט"ז שהבאנו לעיל אות א', ודוק.

⁹ לכן הסיק **בהון עשיר** דגם בנגעי אדם ובגדים הדין כן, אלא ששם אינו מוכרח שיאמר מידי, כי יכול לבוא לכהן להראות נגעו וכן להביא לפניו הבגד. אבל בבתי הרי צריך לקוראו לביתו, וצריך לומר לו טעם קריאתו. ועד"ז כתב בחומש **מלאכת הקדש** בשם עץ חיים - דדוקא בבתי צ"ל לכהן שיבוא לביתו, משא"כ באדם ובגדים ילך לכהן ויראנו. וכ"ה ב**חינושי מהרי"ח** על המשנה שם, בספר **יד דוד** נגעים, וב**אזנים לתורה** כאן. ויצויין דגם **התוס' יו"ט** נקט בריש דבריו שבכל הנגעים נאמר דין זה שיאמר 'כנגע' ולא 'נגע', אך כתב שמדברי **הרמב"ם** נראה דהוא דין מסויים בנגעי בתים.

¹⁰ ראה עד"ז ב**מראות טהורות** להגר"ד וולפסון שליט"א עמ"ס נגעים סי' נ"ב הערה ז', ובאמרות טהורות שם פ"ב מ"ה.

כתב המשנה למלך בספרו **פרשת דרכים** (דרוש ט"ז): והרב בעל **קרנן אהרן** כתב דהקפדה נמי איכא, דכיון דה' גזר שהטומאה והטהרה היא תלויה במאמר הכהן, אם יאמר 'נגע נראה לי' חשיב מורה הוראה בפניו, ואינו מהראוי שיורה הוראה בפניו מאחר שה' תלה הכל במאמר הכהן.

בספר **שארית יעקב** (למהרי"י אלגאזי זצ"ל, סוף דרוש פרשת טהרה) כתב על דבריו: והוא דחוק, דאם מי שנראה לו הנגע היה רבו של כהן למה לא יהא רשאי להורות הלכה. וכתב לבאר בתוספת דברים: יתכן דכיון דנגעים באים על גסות הרוח, ואמרו דכל המתגאה חכמתו מסתלקת ממנו כמעשה שהיה בהלל הזקו ובבר סיסאי שלא כיונו להלכה, על כן אפילו תלמיד חכם לא יורה הוראה בפני הכהן הואיל ונמצא על עד שלו סהדר רבה כי הוא מרמי הקומה וגס לבו בהוראה - שהרי נגעים באו עליו ואינו באים אלא על גסות הרוח. ואפילו הוא רבו של כהן - לאו בר הוראה הוא, ובכן יתן אל לבו לשוב מעבירה שבידו בראותו כי אף חכמתו לא עמדה לו וצריך הוא לומר כמי שאינו בקי - כנגע נראה ולא בלשון ודאי שהוא כמורה הוראה, עכ"ל.

עד"ז כתב **בבנין אריאל**: משום דמחזי כאילו הוא פוסק וחותר הדין שהוא נגע, ודמי ליוהרא וגסות הרוח **שמורה הלכה בפני כהן** וכן לא יעשה. לכך צריך לומר 'כנגע', עכ"ל.

בתפארת ישראל (נגעים שם, יכין אות ל"ח) ביאר הטעם לאו משום גסות הרוח של המנוגע, אלא כדי לחלוק כבוד לכהן שיפסוק הוא. וכ"כ **בציצה לדרך** (על פירש"י כאן) בשם הקרבן אהרן שהוא לחלוק כבוד לכהן. והוסיף דמכיון שאם הכהן עם הארץ צריך הכהן לת"ח שיורנו מה דינו של הנגע, א"כ אין מן הראוי למנוגע לומר נגע נראה לי, דא"כ מורה שהכהן העומד לפניו עם הארץ ואינו חכם וצריך ת"ח להורות לו דינו של הנגע, ולכן דרך ארץ הוא לו שיאמר בלשון ספק¹¹.

בפנים יפות הביא טעם זה, והוסיף דעל פי דברי הגמרא בכתובות (ס':) לא מסתייעא ההוראה היכא דמורה בפני מי שאינו ראוי להורות לפניו. דאמרין התם: האי מלתא דאמור רבנן אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי אינש במקום רביה, לא משום דמחזי כאפקירותא, אלא משום דלא מסתייעא מילתא למימרא. (פירש רש"י שאין לו סיוע מן השמים שיורה כהלכה). על כן עליו לומר 'כנגע', כי אינו יכול לומר בבירור 'נגע' - משום שאין לו סיוע מן השמים לידע האמת.

ברביד הזהב (ד"ה לא יטמא) כתב דמכאן נראה מקור להאי אזהרה דמורה הוראה בפני רבו. וז"ל: ואפשר דמשום הוראה בפני הכהן שהתורה נתנה בידו. **ומכאן נראה אזהרת הוראה בפני רבו**.

[לפי טעם זה - ה"ה בשאר נגעים י"ל 'כנגע'].

ה

¹¹ **המלבי"ם** פירש נמי: לא יחליט הדבר שהוא נגע כמורה לפני הכהן וכו'. וכן כתב **בנחלת יעקב** (על פירש"י כאן), והוסיף לבאר הטעם שנאמר כן דוקא בנגעי בתים, דהוא לרבותא שאפילו נגעי בתים שהן לטובתן של ישראל (כמו שכתב רש"י בשורה היא להם וכו') לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם), אפילו הכי יהא נזהר שלא יבהל על פיו נגע משום דהוי כמורה הלכה בפני רבו, וכל שכן שאר נגעים.

'לא תתעשת בנגע למראה עינים'

הגאון רי"פ פערלא זצ"ל (בחיבורו על ספר המצוות לרס"ג ל"ת קל"ו) האריך לבאר שיטת הרס"ג דהלאו של 'השמר בנגע הצרעת' (פרי' כי תצא כ"ד ח') - שבא לאסור קציצת בהרת - ענינו 'שלא למראה עיניו ישפוט בנגע לטהרו או לטמאו, אלא יראנו אל הכהן והוא יטהרנו או יטמאנו'. וביאר בזה לשונו של הרס"ג בלאו זה: לא תתעשת בנגע למראה עינים. וסמך לכך שאין הלאו על קציצת בהרת דוקא - הביא מדברי הרמב"ן בפרשת כי תצא שכתב דהלאו לא נאמר דוקא על קוצץ בהרתו או לתולש סימני טומאתו, אלא גם הנמנע מלהראות נגעו אל הכהן עובר בלאו זה. והביא גם מדברי הרשב"א בשבת (קל"ג). דהשמר בנגע הצרעת כתב רחמנא - כלומר שלא יטהרנו אלא בהוראת כהן. וכתב הגרי"פ דהוא הדין נמי כשטימא את נגעו שלא ע"פ כהן עובר בלאו זה, דהרי בקרא כתיב (בהמשך הפסוק שם) 'לעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים', עיי"ש שהרחיב.

יתכן לפרש בזה טעם הדבר שהקפידה התורה שיאמר 'כנגע נראה לי' ולא יאמר 'נגע', כי אם יאמר באופן מוחלט שהוא נגע טמא יעבור בזה על הלאו של 'השמר בנגע הצרעת' - אליבא דשיטת הראשונים הנ"ל כפי שביארה הגרי"פ.

[בדרך זה יתכן להבין מש"כ החתם סופר (בחיידושיו לחולין י'): וז"ל: משום דכתיב ובא אשר לו הבית וגו' כנגע נראה לי בבית, ומיירי שבעה"ב ת"ח ויודע הלכות נגעים ורואה שזהו נגע המטמא, ויען כי הכל תלוי בדיבורו של כהן שהוא יאמר טמא או מוסגר ולא אחר, הזהיר הקב"ה לבעה"ב שלא יחליט שם נגע טרם יאמר הכהן, אע"פ שאפילו יאמר החכם שהוא נגע איננו טמא עד שיאמר כהן, מ"מ הקפידה תורה שלא יאמר שם 'טמא' וינגע' עד שיאמרנו הכהן תחילה, על כן יאמר 'כנגע' ולא נגע].

ויש לעיין בזה עוד, (וראה להלן אות ח').

ו

חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר

במשכיל לדוד כתב שהוא לטובתו של בעל הבית המנוגע, כי אם הוא יאמר 'נגע' הרי פסק וגילה דעתו לאורויי בה טומאה, וכשיבוא הכהן אפילו יראה לו לטהר שמא יחוש שלא לעבור אהיהא דאמרינן (ברכות ס"ג). חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר, ולא יטהרנה אלא יגזור טומאה - אף על גב דלא ס"ל שיהא כך האמת.

כעין זה כתב במשכנות יעקב (שלוניקי שנת תפ"א) דאם יהיה חכם ויאמר נגע אפשר דהכהן יסמוך עליו ולא ידקדק היטב.

[לפי טעם זה נראה דגם בנגעי עצמו ונגעי בגדים יש לחוש כן].

ז

לא יאמר נגע נראה לי מחשש תקלה

בבאר בשדה כתב דהטעם שיאמר 'כנגע' הוא כדי למנוע תקלה, דלאו כולי עלמא דינא גמירי דהטומאה תלויה ביד כהן, וכשישמעו לחכם שאמר 'נגע נראה לי' ויראו אחר

כך שפינו את הבית, יאמרו שאין כלים שבבית טמאים אע"פ שהיו בבית המנוגע, לזה אמר קרא שלא יאמר אלא כנגע כמסתפק.

[בעיון יעקב (מבעל השבות יעקב, בחידושים על נגעים, נדפס לפני מסכת נדה) כתב: דיהא מכוער הדבר כיון שהוא גוזר ואומר שהוא נגע ממש איך יפנה אח"כ הבית, אע"פ שאינו מתטמא עד שיגזור הכהן, מ"מ מכוער הדבר בעיני הבריות, לכך לא יחליט עד אחר שפינה כל כליו. ולהכי תנן הכי במתניתין גבי הדדי, עכ"ל. והנה גם לפי ביאורו של הבאר בשדה אתי שפיר שנסמך במשנה ענין פינוי הכלים להא דיאמר 'כנגע'].

לפי ביאורו נמצא שדין זה שייך דוקא גבי נגעי בתים ולא בשאר נגעים.

ח

שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא

בספר מכתם לדוד (להגר"ד שפרבר אב"ד בראשוב זצ"ל, בפרשתנו) כתב בטעמא דצריך לומר 'כנגע' - שלא יהיה 'שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא'.

אמנם לא ביאר לן מה בכך שיהיה שויא אנפשיה. ואולי י"ל דמאחר שגזרה התורה שטומאת הנגע תיקבע ע"י הכהן דייקא, אם יאמר 'נגע' הרי כבר שויא אנפשיה ולא מסר ההוראה אל הכהן. (וזה על דרך שכתבנו לעיל אות ה', אלא שלדבריו האיסור על בעה"ב הוא אך משום שבפועל חל עליו החיוב לנהוג על ביתו דיני טומאה - מחמת דשויא אנפשיה).

[לפי ביאור זה - ה"ה בשאר נגעים צ"ל 'כנגע'].

אכן במעשה רקח (פי"ד מטו"צ ה"ד) מבואר באופן אחר טעם הקפידא שלא ייאסר מדין שויא אנפשיה, דאם יגזור ויאמר 'נגע נראה לי' - אף שאין הטומאה והטהרה תלויה בו, מ"מ כיון דשוויה נפשיה חתיכא דאיסורא - תו לא מצי כהן להתיר לו הפינוי, דהא איהו העיד דהויא טומאה ודאית. ולפי"ז ביאר דהאי דינא דיאמר 'כנגע' אינו אלא בנגעי בתים (וכדמשמע ברמב"ם שכתב דין זה רק אנגעי בתים), דבשאר נגעים ליתא לדינא דפינוי, ודוק¹².

[לפי ביאור זה - דוקא בנגעי בתים צ"ל 'כנגע'].

¹² אלא דיש לעיין בדבריו דהנה במשנה למלך (הלכות טומאת צרעת פי"ד ה"ד) ביאר דר' מאיר ור' יהודה נחלקו (עי' משנה נגעים פי"ב מ"ה) בקרא ד'צוה הכהן ופנו את הבית', דלדעת ר"מ הוא מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל וממילא אינו מחוייב מן הדין לפנות, שלא מצינו בשום מקום שיהיה האדם מוזהר שלא לטמא כליו, אלא הכתוב נתן רשות אל הכהן שימתין עד כדי שיפנו משום דחס על ממונם של ישראל, דמן הדין תיכף שאמר המצורע 'כנגע נראה לי' חייב הכהן לילך ולראות הנגע, ומשום הפסד ממונו נתנה לו תורה רשות להמתין עד כדי שיפנו הבית, ואם המצורע אינו רוצה רשאי הוא לחבול בעצמו. אבל אליבא דר"י נראה דהיא מצוה פרטית שגזר הכתוב שכשיבוא הכהן יהיה הבית פנוי, והרי זה מכלל החוקים.

ולפי"ז לכאורה דברי המעשה רקח עולים יפה אך אליבא דר' יהודה - דאיכא חיוב דפינוי מגזירת הכתוב, וממילא ראוי שלא יאמר 'נגע נראה לי' דאם יאמר כן לא יתקיים דין הפינוי, משא"כ לדעת ר"מ דאינו אלא דהתורה חסה על ממונם. וצריך ליישב דבריו, שחלק ממה שהתורה חסה עליו הוא בזה - שציותה שיאמר לכהן 'כנגע' ולא 'נגע נראה לי' - כדי שלא יטמאו כליו, ודוק.

אלא דיש לעיין בעיקר חידוש זה - אי בכה"ג נאמר דינא דשויא נפשיה, דהנה בעלמא הא דאמרינן שויא נפשיה הוא דוקא על בירור עובדות - דוגמת הא פתח פתוח מצאתי (כתובות ט'). וכדומה, אבל על אובנתא דליבא והכרעת ההלכה, מי יאמר דנאמר בזה הא דשויא אנפשיה חתיכא דאיסורא. ובספר **נתיב בינה** (להגרי"ב שרייבר שליט"א, נגעים סי' נ"ז) ישב על מדוכה זו והוכיח מדברי הגמרא בעבודה זרה (כ"ח:) דגם בכה"ג אמרינן דשויא אנפשיה, עיי"ש. והאריך עוד בזה, ומסיק דאכן אמרינן בכהאי גוונא דין שויא אנפשיה, וביאר דמהאי טעמא הוא שיאמר 'כנגע' ולא 'נגע'.

מקושיית **הרא"ם** (הו"ד בריש דבריננו) שכתב דאין שום נפק"מ במה שיאמר 'נגע' - מוכח דס"ל שאין כאן משום 'שויא אנפשיה'. ויתכן דס"ל דבמה שגזרה התורה טומאת הנגע תיקבע ע"י הכהן, (עי' **רש"י** י"ג ב': והובא אל אהרן וגו' - גזירת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא ע"פ כהן), בזה גופא נתחדש דליכא כאן דינא דשויא אנפשיה. ויש לעיין עוד¹³.

ט

אדם רואה נגעי ביתו

בחזון איש (נגעים סי' י' אות ח') כתב שהטעם שצריך לומר 'כנגע', משום שאם הוא חכם הרי שאם יאמר לכהן 'נגע' - יתחייב הכהן לצוות להסגירו כמו ראהו בעצמו, שהרי קי"ל (נגעים פ"ג מ"א) הכל כשרים לראות את הנגעים אלא שהטומאה והטהרה בידי כהן¹⁴.

נראה מדברי החזו"א דכל מה שהכרעה מסורה לכהן להחליט אם הוא נגע טמא או טהור - אינו אלא אם אין המספר לו חכם, אבל בגוונא דהוא ת"ח ואמר לו שראה נגע, שוב חייב הכהן לטמאותו מכח דבריו. (ואין זה מדין שויא אנפשיה, אלא דכל מה שחידשה התורה שהכהן הוא המכריע אם הנגע טמא או לאו - אינו אלא היכא שהוא עצמו הרואה, ולא שמע מחכם שפסק שהוא נגע).

ומבואר בדברי החזו"א שדין המשנה דהכל כשרים לראות את הנגעים וכו', היינו דאפילו אם ראהו החכם לבדו ואמר לכהן שהוא נגע מחוייב הכהן לצוות להסגירו. אך יעו"ש **בתפארת ישראל** (יכין אות ד') דפשוט שהכהן עכ"פ צריך שיראה ג"כ את הנגע,

¹³ **ברביד הזהב** כתב: כנגע, יש להסתפק מאי טעמא. ואי משום שאם יאמר דבר ברור יטמא כל אשר בבית, הא ליתא הא בכהן תליא מילתא שהרי אפילו בכהן עם הארץ אמרינן שהחכם אומר לו אמור טהור או טמא, עכ"ל. ואפשר שכוונתו לומר דכאן לא יהיה הדין דשויא אנפשיה משום שבכהן תליא מילתא.

¹⁴ אמנם תליא במחלוקת ר"מ וחכמים **בתוספתא** (מובא בר"ש פ"ב מ"ה) אי רואה נגעי ביתו, וכתב החזו"א: ומשמע דלתנא דמתניתין שם רואה נגעי ביתו כמו נגע קרוביו, ואפשר שמזה הטעם אין החכם אומר 'נגע'.

[אולם **באור החמה** (להגרי"ז קרויזר זצ"ל) כתב הטעם שיאמר 'כנגע' ולא 'נגע': ואפשר דהנה אמרו שאם הכהן עם הארץ אומר התלמיד חכם טמא והוא אומר טמא, ולכך הזהירה תורה את בעה"ב התלמיד חכם שלא יפסוק הדין דדלמא יסמוך הכהן שהוא עם הארץ עליו, והדין הוא שאין אדם רואה נגעי עצמו, (ועד"ז כתב **באזנים לתורה**). הרי שלדבריו גם נגעי ביתו חשיב כנגעי עצמו. ויש לעיין בזה].

אע"פ שאינו יודע לדון ע"פ ראייתו עד שיגיד לו ישראל המומחה, אפ"ה למראה עיני הכהן כתיב. וכ"כ **במשנה אחרונה** שם דדוקא שרואין הנגעים שניהם יחד, ולאפוקי אם ישראל חכם רואה לבדו והולך לכהן ואומר לו אמור טמא אינו כלום, דלא עקרינן קרא מפשטיה דכתיב וראה הכהן. אך שוב כתב דלשון התו"כ חכם ישראל רואה ואומר לכהן אמור וכו' וכן לשון הרמב"ם בחיבורו (הל' טו"צ פ"ט ה"ב), ולא כתבו שהכהן עמו, והניח בצ"ע. (ועי' **תוס'** בשבועות ו'. ד"ה כל, ובערכין ג'. ד"ה דמסברי).

אולם עיקר ביאורו של החזו"א טעון הסבר, דאם אכן הדין נותן דכשחכם רואה ואומר לכהן שהוא נגע יתחייב לטמאותו, מה בכך ומדוע שמהאי טעמא לא יאמר החכם 'נגע' ורק 'כנגע'. ואולי דמ"מ מצוה איכא להראותו לכהן, וכדכתיב 'וראה הכהן', אלא שאם כבר יאמר לו החכם שהוא נגע יתחייב לצוות להסגירו מיד ובזה יתבטל הדין להראות לכהן. וזו כוונת דבריו שמהאי טעמא הקפידא שיאמר כנגע. (שו"ר שכן ביאר ב**שיעורי רבנו יחיאל מיכל** פיינשטיין זצ"ל על נגעים ח"ב אות שני"ד).

ואולי י"ל עוד דטעמא דמילתא הוא כדי שלא יטמאו הכלים, דכיון שהכהן יצטרך לטמאות מיד - תו לא יוכלו לפנות הכלים, (ועל דרך מה שכתב במעשה רוקח - שהו"ד לעיל, אלא שהמעשה רקח נקט שהוא מטעמא דשויה אנפשיה, והחזו"א נקט כן מצד הא דהכהן מחוייב לפסוק כהכרעת החכם)¹⁵.

[לפי דברי החזו"א נראה שדין זה נאמר דוקא בנגעי בתים¹⁶].

י

המפרש חטאיו חצוף הוא

בקול סופר (על המשנה שם, מבעל המחנה חיים זצ"ל) כתב: ונראה לי הטעם שלא יאמר 'נגע', כי המשנה אמרה בסוף 'אם כך על רשע' - הרי דמי שבא לו נגע נקרא רשע. וא"כ אין אדם עושה עצמו רשע, שלא יהיה הודאת בעל דין שהוא רשע. וב**מעשה ארג** (על המשניות מהרה"ק מקאמרנא זצ"ל) ביאר דהטעם שאין ראוי לשים עצמו רשע הוא כדי שלא יגרום קטרוג על עצמו.

במשניות **עץ החיים** (משנת תי"ד) כתב דכיון דנגעים באים על לשון הרע - חציפות הוא לומר שנראה לו נגע, עי"ש.

¹⁵ כשני הביאורים הללו כתב נמי **בפאת הים** (נגעים פ"ב מ"ה): לשיטת הרמב"ם שפסק כחכמים דדוקא נגעי עצמו אין רואה ומוכח מן התוספתא דנגעי ביתו רואה, וא"כ אם חכם הוא - פוסק הוא הדין על ביתו, ואע"פ דאין הדין חל עד אמירת כהן, אבל אין הכהן יכול לומר שאין הבית טמא אחר שנפסק כבר הדין שהבית טמא, ואמירת הכהן הוא בעל כרחו של כהן. וא"כ נראה דגם אין רשאין לעכב האמירה אחר שכבר נפסק הדין, ורצון התורה שלא יגזור בעה"ב על ביתו וכדאיתא התם בר"ש פרק י"ב משנה ה' וכו'. וא"כ אם יגזור על ביתו טומאה שוב אין מעכבים מלומר טמא. ואפשר שאף אין ממתנינים עד שיוציא כליו, וכן נראה מסדר המשנה התם וכן מדברי הרמב"ם בהלכות פי"ד ה"ד דאחר שאמרו שלא יגזור על ביתו טומאה אמרו שמהם עד שיוציא כליו מן ביתו, אבל בלא"ה אין ממתנינים.

¹⁶ לא מיבעיא אם טעמו משום פינוי הכלים - דאינו אלא בנגעי בתים, אלא אפי' אי טעמו משום דלכתחילה בעינן הוראת הכהן ולא שיסמוך על החכם, גם זה אינו שייך בנגעי הגוף שהרי אין אדם רואה נגעי עצמו, ודוק.

בשׁו״ת שאילת יעקב (להגר״י פרגר חתן המהר״ם שיק זצ״ל, ח״ב סי׳ ע״ה ס״ק ג׳) כתב עד״ז על פי דברי הגמרא בברכות (ל״ד:) חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. הרי שחצוף מי שמפרש חטאיו. וא״כ גם הכא אם יאמר שנגע נראה לו מפרש הוא את חטאיו. והגם דאינו מפרט את חטאו ורק מודיע שהגיע לו עונש על מעשיו, מ״מ גם זה נחשב למשים עצמו רשע ומפרש חטאיו. ובספר **מקרא מפורש** (השמטות מצורע ד״ה ובא, הו״ד בפרדס יוסף) הביא להוכיח כן מדברי **הרשב״ם** בבא בתרא (קט״ז. ד״ה דין) דהמפרש עונש החטא הוי כמו מפרש חטאיו דהוי חצוף, ע״ש היטב.

[לפי ביאור זה כן הוא גם בשאר נגעים ולא דוקא בנגעי ביתו].

יא

שלא להוציא דיבה

ב**בנין אריאל** כתב בטעמא דמילתא, ע״פ דברי הגמרא בערכין (ט״ו.) בא וראה כמה גדול וקשה כח לשון הרע, שהרי מרגלים לא הוציאו דיבה אלא על עצים ואבנים וכו׳. למדנו משם כי לא נכון לדבר דבר של גנאי אפילו על עצים אבנים, אם כן י״ל מהאי טעמא אין ראוי לומר ׳נגע׳ נראה אלא ׳כנגע׳.

בספר **לב ישראל** כתב שמכאן יש ללמוד ק״ו, אם על הדומם הזהירה התורה לא להוציא לעז - על אחת כמה וכמה שצריך להזהר בכבוד הבריות וחס וחלילה מלהוציא לעז על האדם.

יש להוסיף דעיקר נגעים באים על עון לשון הרע, ולכן צריך הקפדה יתירה כאן שלא לדבר רע אפילו על הדומם¹⁷.

ב**מעבר יבק** (אמרי נועם פ״ט) כתב עד״ז באופן אחר, וז״ל: וזהו טעם ׳כנגע נראה לי לא ׳נגע׳ - כדי שלא להוציא דיבה על ארץ ישראל. **במלאכת הקדש** כתב נמי שאפשר שאין נוהג דין זה אלא בנגעי בתים משום כבודה של ארץ ישראל - שלא יחליט עליה שם טומאה, וכעין שאמרו חכמים (זבחים ק״ג.) לא בושא וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו. וכ״כ ב**נמוקי רש״י** דהטעם שלא להוציא לעז על בתי ארץ ישראל, (וציין לסנהדרין צ״ד.). וכתב שבזה מובן שדין זה אינו אלא בנגע בתים.

יב

אל יוציא דבר מגונה פיו

בספר **שערי אהרן** כתב על פי הגמרא בפסחים (ג׳.) אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, ומייתי מהפסוק בפרשת נח מן הבהמה אשר איננה טהורה, ולא כתבה תורה מן

¹⁷ אלא דיש לעיין בזה אם גם נגעי בתים בא על לשה״ר. יעויין בספר **מעט צרי** (ערך נגעי בתים) שהביא דברי **המהרש״א** שנגעי בתים אינם באים על לשה״ר, והעיר בזה על **הרמב״ם**. אמנם ב**ילקוט הגרשוני** הצדיק דברי הרמב״ם והקשה על המהרש״א מהמפורש בתו״כ שגם נגעי בתים באים על לשה״ר, ע״ש.

הבהמה הטמאה כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו. וכתב שם בעל המאור וטמא דכתב באורייתא איננו לשון מגונה לפי שצריך הכתוב לומר ולהזהיר את ישראל ולהפרישם מכל טומאה. נמצאת למד שתיבת טמא נאמרת רק בדרך פסק הלכה ולא בדרך סיפור דברים והרצאתם. כמו כן בעניננו, בעל הבית יאמר כנגע - כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו שהרי דבריו אינם אלא הרצאת וסיפור דברים בעלמא. ודוקא הכהן שבא להורות הלכה ואמירתו מחייבת - צריך הוא לומר נגע כדי לקבוע הדין.

[לפי"ז הוא הדין בשאר נגעים].

יג

נגעים באין לישראל כשהם שלמים לה'

החתם סופר (דרשות ח"ב דף רל"ו). כתב לבאר הא דראוי לומר כנגע, ע"פ מה שכתב הרמב"ן (ויקרא י"ג מ"ז): 'זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם, וכן נגעי הבתים, אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי השם סר מעליו. ולכך אמר הכתוב (להלן י"ד ל"ד) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, כי היא מכת השם בבית ההוא. והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה', כמו שאמר כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה. ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע, אבל מפני שלא יבוא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה'. ומבואר מדבריו שהנגעים באים לרוב קדושתן של ישראל וארץ ישראל, על כן כשיש בהם קצת חטא נרמז לו בביתו ובגדיו, (ומ"מ במקום היותר מקודש כגון ירושלים אינו מטמא). ונראה משום כן אומר 'כנגע' ולא מחליט לומר 'נגע' - שלא יהיה כיוהרא שהוא ראוי לנגע, שזהו מרמז על כי ה' שוכן בביתו וכל סטיה וחטא נרמזת לו.

עד"ז כתב עוד (שם רמ"ז): אבל כתב רמב"ן כי הנגעים סימן להשראת השכינה ולכן כשיארע לו חטא קטן נראה סימן בביתו וכליו, משא"כ במי שלא זכה לכך. על כן לא יאמר 'נגע נראה לי' - כמתגאה שראוי לנגע, אלא כמתבייש לומר על עצמו שבבית שפל כמוני נראה דבר 'כנגע' בבית הגדולים.

ע"פ זה ביאר החת"ס שם את המסורה 'כנגע נראה לי' 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה ל"א ג'). היינו שמזה ההרחקה נראה ה' לי, כי לולי שהוא שוכן בקרבי לא הראה לי רחוקתו בביתי, עיי"ש.

וכן כתב תלמידו בעל **מחנה חיים** (בספרו קול סופר על המשנה בנגעים שם) ששמע מפה קדשו, עיי"ש לשונו הזהב¹⁸.

[לפי ביאור זה הוא הדין בשאר נגעים צ"ל 'כנגע'].

יד

¹⁸ אך עיין בשו"ת **שאלת יעקב** (ח"ב סי' ע"ה) מה שהעיר על ביאור זה, דהרי המשנה קראו רשע ואיך אמר החת"ס דצדיק הוא שקיבל רמז מלפני הקב"ה שנתרחק ממנו, עיי"ש כל דבריו.

נגעי בתים בשורה טובה לישראל

כתב החיד"א בספרו **פני דוד** (תזריע ומצורע אות ו'): ואפשר לפרש במה שאמרו ז"ל בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותץ הבית ומוצאן. ואם כן ישראל שידעו זה - בראות נגעי הבית ישמחו וירננו על המטמון שימצאו שם, כי כן נתבשרו ע"י משה רבינו ע"ה. ועל דעת כן מזדרז לקרוא הכהן ופיו פתח בחכמה ואמר 'כנגע נראה' - כמו נגע נראה, אבל זה לא יקרא 'נגע' רק שמחת לב, כי ע"י זה נמצא המטמון, וזהו כ"ף - כנגע, דלמראה עינים נראה נגע, אך נראה לי להנאתי ולטובתי להנות משלל אויבי, עכ"ל¹⁹.

בספר **גלילי זהב** (להג"ר דוד מושקוביץ זצ"ל מנאסאד, שנת תרצ"ו) כתב על דרך זה: נראה ע"פ ששמעתי בשם הגר"א ז"ל טעם אמרם במשנה (שבת פ"ב מ"ה) כחס על הנר כחס על השמן - בכ"ף הדמיון, כלפי שאמרו (ביצה ט"ז). מזונותיו של אדם קצובין חוץ מהוצאת שבת ויו"ט, א"כ מה שהוא חס על הנר או על השמן הוא רק דמיון - שמדמה לו שהוא צריך לחוס, ובאמת אין לו לחוס, שהרי מזמינים לו הוצאה זו ביחוד. ונראה שזה טעם הכתוב (דברים ט"ז י"ז) איש כמתנת ידו - בכ"ף הדמיון, כלומר כאילו הוא מתנת ידו, שבאמת אין זו מתנת ידו - כמאמר הכתוב (ספר דברי הימים א' כ"ט י"ד) 'וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב כזאת כי ממך הכל ומידך נתנו לך'. וזה שאומר בעל הבית 'כנגע נראה לי', להודיע שהוא מאמין שאינו אלא 'כנגע' - ולא הנגע היא התכלית, שגם טובה טמונה בה - להגיע על ידה אל מטמון הזהב בכותלי הבית.

בדרך זה הלכו מפרשים רבים בביאור טעם אמירת 'כנגע' ולא נגע²⁰. וכתב בשו"ת **שאלת יעקב** (ח"ב סי' ע"ה) דטעם זה שייך דוקא גבי נגע הבית - דאפשר דאוצר טמון שם, אבל גבי נגעי בגדים ונגעי גופו דאין לתלות בשום דבר אחר כי אם בנגע ממש, על כן פשוט שיכול להחליט ולומר דנגע ממש הוא בבגדו או בגופו. ולפ"ז נאמר דין זה בנגעי הבתים דייקא.

¹⁹ **בישמח משה** (ס"פ מצורע) ביאר בדרך זה מה דאיתא במדרש רבה (ויק"ר י"ז א') ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם - זה שאמר הכתוב (תהלים ע"ג א') אך טוב לישראל אלקים לברי לבב. וז"ל: נ"ל כי הפסוק אך טוב לישראל וגו', יש לפרש כי אלקים שהוא דין, גם כן טוב לישראל, כי לישראל אוהבי שמו - כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, רק זו אם הם ברי לבב, דהיינו זך לבם באמונה ולבם נכון בטוח בה' שהכל לטובה, כמו ר' עקיבא (ברכות ס':), ונחום איש גס זו (תענית כ"א), אז באמת נהפך הכל לטובה, והבן. **והנה המופת וראיה לזה - נתינת הנגע בקירות הבית**, דנראה שהיא מכה משולחת שלא כדרך הטבע בשצף קצף, ובאמת ביארו רז"ל (ויק"ר פ"ז ו') כי הוא לטובת ישראל - כדי שימצאו מה שהטמינו האמוריים. ועל פי זה יתבאר המדרש, ודוק היטב.

²⁰ ואציין לכמה מהספרים שכתבו כרעיון הזה: **תורת יחיאל** לבעל לב העברי, **אמרי אש, דברי ישראל** להרה"ק ממודו"ץ זצ"ל, ליקוטי יהודה בשם האמרי אמת זצ"ל, **קדושת ציון** להגה"ק מבאבוב הי"ד, **אבן שלמה** (להגה"ק משימלוי הי"ד, פרשתנו אות ו' ואות ז') בשם זקינו בעל **הקול אריה** זצ"ל, **אש קודש** להגה"ק מפיאסצנא הי"ד, **באר שמואל** להגה"ק מאונסדורף זצ"ל. כע"ז כתבו **בענף יוסף** על המדרש רבה, **ערוגת הבושם**, **שו"ת תירוש ויצהר** ריש סי' נ"ז, **פרדס יוסף, בית פנחס, כרם הצבי**. וראה בספר הקדמון **חן טוב** (מהדו"ח עמ' פ"א) שכתב כן ע"ד הפשט: כנגע נראה לי בבית, איני יודע אם הוא נגע על חטאתי או אם היא מתנה טובה למצוא ממון הטמון, כנגע ולא נגע ודאי, עכ"ל. וכ"כ בחומש **מלאכת הקדש**.

כמה מן המפרשים ביארו בדרך זה את המסורה (הובא בבעל הטורים כאן): 'כנגע נראה לי', 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה ל"ג ב'). דמה שאומר 'כנגע' ולא 'נגע' היינו משום שרק נראה כנגע, אבל באמת הוא לטובה ו'מרחוק הוי"ה נראה לי' - שיש בזה רחמים נסתרים.

יתכן להוסיף בזה, דהנה המשך הכתוב (בירמיה שם) הוא 'ואהבת עולם אהבתיך', ולפי"ז יש לפרש דאף כשנראה לי שה' מרחוק ח"ו, מכל מקום האמת היא ש'אהבת עולם אהבתיך' - דהכל לטובה, וכמו שרואים בענין נגעי הבתים, ודוק²¹.

[נפשוט שלביאור זה - דוקא בנגעי בתים הוא דיש לומר 'כנגע'].

טו

אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה

בספר **מסורת הברית** (משנת תס"ה) ביאר ע"פ מה שאמרו במדרש (ויק"ר י"ז ד') אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, ועל כן נגעים הבאים על האדם - תחילה הן באים בביתו, אם לא חזר בו הרי הן באים על בגדיו, לא חזר בו הרי הם באים על גופו. ולפי"ז ביאור הפסוק 'כנגע נראה לי בביתי' הוא - דמה שאני רואה הנגע בקירות הבית, הוא כאילו נראה לי הנגע בגופי, אלא שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות, ובא הנגע בבית להראות לי לחזור בתשובה.

וזה ביאור המסורה 'מרחוק ה' נראה לי', 'כנגע נראה לי בביתי'. דהטעם שבא הנגע בבית הוא כי מרחוק ה' - הוא בעל הרחמים - מראה לי מרחוק ולא בגופי מיד, מפני שהוא רחום וחנון²².

בספר **דרושים ולקחי מוסר** (מתלמיד הגאון ר"מ בנעט זצ"ל, ס"פ תזריע) כתב נמי לבאר המסורה עד"ז: 'כנגע נראה לי' - אותו נגע מה שהיה ראוי לי לגופו נראה רק בבית שלי - הטעם משום מרחוק ה' נראה לי - מצד מדת רחמיו חס עלי ובא מרחוק ויורני בזה לשוב. וכ"כ בספר **דמשק אליעזר** על המסורה (משנת תפ"ג).

יצויין שעיקר הביאור בפסוק עד"ז כבר איתא ב**אלשיך** הקדוש²³.

²¹ שו"ר בספר **אהבת ציון** (לובלין שנת שצ"ט) שכתב כן על המסורה: רמז כמו התם לטובה - מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך, כמו כן כאן הנגע לטובה וכמו שפירש"י ונתתי נגע וגו' - בשורה טובה וכו', עכ"ל.

²² והוסיף שם דבר חידוש: ואפשר שזהו הבשורה שדרשו במדרש ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, שנתבשרו ישראל בשורה טובה שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, וזו בשורה טובה גדולה מאד.

²³ ראה עוד **דברי שאול** מהדו"ק על דרך זה, וכן בספר **ערך ש"י**. בספר **מעדני מלך** כתב כע"ז אלא שביאר לשון הפסוק 'כנגע נראה לי' ד'נראה' הוא מלשון 'ראוי', שהנגע הזה אכן נראה הוא בבית אבל ראוי היה להראות עלי אילולי שאין בעל הרחמים פודע בנפשות תחילה, עיי"ש. ובספר **תורת הרא"מ** כתב נמי כן: כנגע נראה לי בבית, כלומר כנגע הנראה וראוי לבוא עלי - הוא בבית.

כעי"ז כתב בתפארת יהונתן : ובאמת לא היה ראוי לבוא אל הבית כי אם אל האדם,
רק מחמלת ה' בא אל הבית והחי יתן אל לבו. וזהו מאמרו 'כנגע נראה לי' - הראוי
מכל צד להיות לי בגופי, הוא בבית.

[לפי ביאור זה עולה שדוקא בנגעי בתים הוא שי"ל 'כנגע'].